

ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ВСТАНОВЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗЛОВЖИВАННЯ НА ОПТОВИХ ЕНЕРГЕТИЧНИХ РИНКАХ

HISTORICAL BACKGROUND OF ESTABLISHING CRIMINAL LIABILITY FOR ABUSE IN WHOLESALE ENERGY MARKETS

Мартинюк О.В., к.ю.н.,

доцент кафедри конституційного, міжнародного і кримінального права
Донецький національний університет імені Василя Стуса

У статті визначаються історичні передумови щодо появи ст. 222-2 та 232-2 в Особливій частині КК України у контексті встановлення кримінальної відповідальності за зловживання на оптових енергетичних ринках та виокремлюється три основних періоди. Перший період (від 1990 р. – до 2001 р.) ознаменувався започаткуванням процесу активного реформування кримінального законодавства, що ставив за мету приведення його положень у відповідність до нових економічних реалій та призвів до декриміналізації низки статей глави VI КК України 1960 р.

Автором встановлено, що другий період (2001-2014 рр.) розпочався із ухвалення чинного Кримінального кодексу і характеризується «балансом» кримінально-правової охорони господарської діяльності: кримінальне законодавство «позбулося» норм-анакронізмів, що існували ще за радянської доби, а з іншого – у ньому з'явилися ряд заборон, згідно яких передбачалася відповідальність за нові форми злочинності, «характерних» для багатокладної ринкової економіки. У цей час формується певна стратегія розвитку законодавства про господарські кримінальні правопорушення, метою якої стало зниження рівня криміналізації правопорушень у сфері господарської діяльності.

Автором доведено, що третій період розпочався у 2014 р., коли була укладена Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, результатом якої стало ухвалення Закону України «Про ринок природного газу» від 09 квітня 2015 р., «Про ринок електричної енергії» від 13 квітня 2017 р., а також ухвалення Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів» від 19 червня 2020 р. Наслідком набрання чинності вищезгаданим нормативно-правовим актом стала поява у системі розділу VII КК України двох нових спеціальних заборон щодо встановлення кримінальної відповідальності за зловживання на оптових енергетичних ринках (ст. 222-2 та 232-3).

Ключові слова: кримінальна відповідальність, оптові енергетичні ринки, господарські відносини, господарська діяльність, кримінальна відповідальність, кримінально-правова охорона, маніпулювання, Угода про асоціацію України і ЄС.

The article defines the historical prerequisites for the appearance of Art. 222-2 and 232-2 in the Special Part of the Criminal Code of Ukraine in the context of establishing criminal liability for abuse on wholesale energy markets and three main periods are distinguished. The first period (from 1990 to 2001) was marked by the initiation of the process of active reform of criminal legislation, which aimed to bring its provisions into line with new economic realities and led to the decriminalization of a number of articles of Chapter VI of the Criminal Code of Ukraine of 1960.

The author established that the second period (2001-2014) began with the adoption of the current Criminal Code of Ukraine and is characterized by the "balance" of the criminal law protection of economic activity: the criminal legislation "got rid" of anachronisms that existed during the Soviet era, and with on the other hand, a number of prohibitions appeared in it, according to which liability was assumed for new forms of crime "characteristic" of a multi-system market economy. At this time, a certain strategy for the development of legislation on economic criminal offenses is being formed, the purpose of which is to reduce the level of criminalization of offenses in the field of economic activity.

The author proved that the third period began in 2014, when the Association Agreement between Ukraine and the European Union was concluded, which resulted in the adoption of the Laws of Ukraine "On the Natural Gas Market" dated April 9, 2015, "On the Electric Energy Market" from April 13, 2017, as well as the adoption of the Law of Ukraine "On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Regarding Simplification of Investment Attraction and Introduction of New Financial Instruments" dated June 19, 2020. Because of the entry into force of the above-mentioned normative legal act, Chapter VII appeared in the system of the Criminal Code of Ukraine of two new special prohibitions on the establishment of criminal liability for abuse in wholesale energy markets (Articles 222-2 and 232-3).

Key words: criminal liability, wholesale energy markets, economic relations, economic activity, criminal liability, criminal law protection, manipulation, Association Agreement between Ukraine and the EU.

Актуальність теми дослідження та постановка проблеми. Реформування національної правової системи і суспільних відносин, що триває в Україні понад три десятиліття, сприяє наближенню вітчизняних правових стандартів до стандартів Європейського Союзу (надалі – ЄС). У преамбулі Угоди про асоціацію України і ЄС зазначається, що сторони віддані тісним і тривалим відносинам, які ґрунтуються на спільних цінностях, а саме: на повазі до демократичних принципів, верховенства права, доброго врядування, прав людини і основоположних свобод, у тому числі прав осіб, які належать до національних меншин, недискримінації осіб, які належать до меншин, і повазі до різноманітності, людської гідності та відданості принципам вільної ринкової економіки, які сприяють участі України в Європейських політиках [1]. Відтак, перед вітчизняними законодавцями постали завдання щодо оновлення кримінального законодавства, в тому числі і новел розділу VII «Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності» [2].

Результатом виконання Угоди про асоціацію України і ЄС можна вважати прийняття Законів України «Про ринок природного газу» від 09.04.2015 р., № 329-VIII [3], а також «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 р.

за № 2019-VIII [4]. Однак зміни до розділу VII КК України були внесені лише 19.06.2020 р., коли Верховною Радою України був ухвалений Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів» за № 738-IX [5]. Наслідком набрання чинності вищезгаданим законом стало не лише виключення та суттєве оновлення редакцій низки наявних раніше статей, а й поява у системі розділу VII КК України двох нових спеціальних заборон щодо встановлення кримінальної відповідальності за зловживання на оптових енергетичних ринках (статті 222-2 та 232-3). Так, ст. 222-2 отримала назву «Маніпулювання на енергетичному ринку», а ст. 232-2 – «Незаконне використання інсайдерської інформації щодо оптових енергетичних продуктів» [2]. Таким чином, актуальність дослідження історичних передумов встановлення кримінальної відповідальності за зловживання на оптових енергетичних ринках не викликає сумнівів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Критичний аналіз рішення Верховної Ради України щодо доповнення КК новими статтями 222-2 та 232-3 та визначення перспективи розвитку кримінального закону у відповідній

царині здійснювали такі науковці у галузі кримінального права, як П. Берзін, Р. Волинець, О. Дудоров, Д. Каменський, В. Киричко, Р. Мовчан, І. Бартош та інші.

Метою статті є визначення історичних передумов щодо появи ст. 222-2 та 232-2 в Особливій частині КК України у контексті встановлення кримінальної відповідальності за зловживання на оптових енергетичних ринках.

Вклад основного матеріалу. *Перший період*, який став передумовою для серйозного реформування ряду статей глави VI «Господарські злочини» Кримінального кодексу України від 1960 р. загалом, і кримінальної відповідальності за зловживання на оптових енергетичних ринках зокрема, розпочинається з прийняття Декларації про державний суверенітет України від 16.07.1990 р. та Законів «Про економічну самостійність Української РСР» від 03.08.1990 р., «Про ціни і ціноутворення» від 03.12.1990 р., «Про підприємництво» від 07.02.1991 р., «Про власність» від 17.02.1991 р., «Про банки і банківську діяльність» від 20.03.1991 р., «Про підприємства в УРСР» від 27.03.1991 р., «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04.1991 р. та ін., які, з одного боку, заклали підґрунтя для розвитку господарської діяльності, нових відносин між суб'єктами господарювання та державою, а з іншого – змушували законодавця переосмислити тенденції кримінально-правової охорони господарських відносин та декриміналізувати низку статей глави VI КК України 1960 р. Так, наприклад, у Законі «Про власність» закріплювалось право власника вчиняти щодо свого майна будь-які дії, що не суперечать закону; використовувати майно для здійснення господарської та іншої не забороненої законом діяльності, зокрема передавати його безоплатно або за плату у володіння і користування іншим особам. Всім власникам забезпечувались рівні умови здійснення своїх прав, а державі заборонялось безпосередньо втручатися в господарську діяльність суб'єктів права власності (ст. 4) [6].

За твердженням О. Дудорова та Р. Мовчана, початок 90-х рр. минулого сторіччя ознаменував собою кардинальну зміну векторів розвитку вітчизняної економіки, коли радянська адміністративно-командна система почала трансформуватись у ринкову модель розвитку суспільства. Ці кардинальні суспільні зміни, зважаючи на їх масштабний та всеохоплюючий характер, не могли не відобразитись і на стані кримінально-правової охорони господарської діяльності. З кожним днем усе нагальнішою ставала потреба в скасуванні і або щонайменше в перетворенні багатьох положень чинного на той час кримінального закону, «підігнутого» під рамки старої економічної системи [7, с. 218]. Починаючи з 1992 р. в Україні розпочинається процес активного реформування кримінального законодавства, який ставив за мету приведення його положень у відповідність до нових економічних реалій. При цьому як головний інструмент досягнення зазначеної мети виступила об'ємна декриміналізація, у результаті якої поступово була скасована кримінальна відповідальність за діяння, що в умовах нових суспільних відносин або втратили свою небезпечність, або не вимагали заходів кримінально-правового впливу для боротьби з ними, або ж становили собою спеціальні діяння стосовно більш загальних [8, с. 621]. Так, наприклад, були декриміналізовані ст. 147-1 «Про відповідальність за приписки та інші перекурення звітності про виконання планів», ст. 150 «Зайняття приватнопідприємницькою діяльністю», ст. 151 «Комерційне посередництво», ст. 154 «Спекуляція» та інші положення, що позитивно впливало на розвиток підприємницької ініціативи [9].

Разом з тим, фахівці у галузі кримінального права наголошують, що неминучим наслідком активного розвитку ринкових відносин стало зростання економічної злочинності, оновлення та ускладнення її форм. Маються на увазі суспільно небезпечні прояви у сфері оподаткування і зайняття господарської діяльністю, посягання на

права кредиторів і споживачів, порушення засад добросовісної конкуренції і приватизації тощо. Тому поряд із декриміналізацією законодавець був змушений вдатися до використання і такого інструменту кримінально-правової політики, як криміналізація [7, с. 219]. Цей процес, що був розпочатий у 1994 р., як і попередній (декриміналізація), був завершений з прийняттям чинного Кримінального кодексу України. Як наслідок, до числа кримінально караних були віднесені, зокрема такі, невідомі радянському кримінальному законодавству діяння, як порушення порядку зайняття господарською та банківською діяльністю, фіктивне підприємництво, незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту піддакцизних товарів, протидія законній господарській діяльності, легалізація (відмивання) грошових коштів та іншого майна, здобутих злочинним шляхом, ухилення від сплати податків, ухилення від повернення виручки в іноземній валюті, фіктивне банкрутство, доведення до банкрутства, незаконні дії в разі банкрутства, незаконне використання товарного знаку. Крім того, до злочинів у сфері господарської діяльності було віднесено деякі посягання, які раніше на законодавчому рівні розглядалися як злочини проти держави і відповідальність за які була передбачена статтями 70, 79, 80-3 і 80-4 КК України 1960 р. (контрабанда, виготовлення або збут підроблених грошей чи цінних паперів, порушення законодавства про бюджетну систему, видання нормативних актів, які змінюють доходи і видатки бюджету всупереч встановленому законом порядку) [7, с. 220].

Однією з ключових подій у розвитку новітнього українського законодавства загалом, і кримінального законодавства зокрема, стало прийняття 28.06.1996 р. Конституції України. Конституційні норми закріплювали державний захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, соціальну спрямованість економіки, рівність усіх суб'єктів права власності перед законом (ст. 13); захист економічної безпеки визнано однією з найважливіших функцій держави (ст. 17). Відповідно до ст. 42 Конституції України кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом, а держава забезпечує захист конкуренції у підприємницькій діяльності, не допускається недобросовісна конкуренція, а види і межі монополії визначаються законом [10]. Відтак нагальною проблемою стало не просто внесення законодавчих змін до існуючих нормативно-правових актів, а й прийняття нових, передусім, Кримінального, Цивільного та Господарського кодексів, які б відображали наслідки реформ першого десятиліття незалежності і створювали умови для сталого розвитку національної економіки на десятиліття вперед.

Другий період, який став передумовою для встановлення кримінальної відповідальності за зловживання на оптових енергетичних ринках, розпочинається із ухвалення чинного Кримінального кодексу України 05.04.2001 р. і набрання ним чинності. Відтак, у кримінально-правовій охороні господарської діяльності позначився характерний баланс: з одного боку, кримінальне законодавство «позбулося» норм-анахронізмів, що існували ще за радянської доби, а з іншого – у ньому з'явилися ряд заборон, згідно яких передбачалася відповідальність за нові форми злочинності, «характерних» для багатоукладної ринкової економіки.

Прийняття нового КК України «стабілізувало» законодавство про кримінальну відповідальність за господарські злочини. О. Дудоров та Р. Мовчан вказують, що у перші роки після прийняття чинного КК України кримінально-правова політика у сфері охорони господарської діяльності загалом характеризувалась виваженістю, а зміни, які вносились до розділу VII Особливої частини КК, – обґрунтованістю. До таких виправданих змін вони, наприклад, відносять, по-перше, доповнення 17.01.2002 р. КК ст. 203-1 «Порушення законодавства, що регулює виробництво, експорт, імпорт дисків для лазерних систем

зчитування, експорт, імпорт обладнання чи сировини для їх виробництва»; по-друге, доповнення 16.01.2003 р. КК ст. 209-1 «Умисне порушення вимог законодавства про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, отриманих злочинним шляхом», що з певними застереженнями можна було розцінювати як виконання Україною взятих на себе міжнародних зобов'язань у частині посилення ефективності протидії відмиванню «брудних» доходів; по-третє, виключення 03.04.2003 р. з КК ст. 230 «Порушення антимонопольного законодавства», яке пояснювалось як недостатнім рівнем суспільної небезпеки діянь, передбачених диспозицією цієї кримінально-правової норми, так і наявністю серйозних господарських санкцій за їх вчинення; по-четверте, доповнення 17.11.2005 р. КК ст. 212-1 «Ухилення від сплати страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», що було зумовлено змінами в регулятивному законодавстві (набранням чинності більшістю положень Закону України від 09.07.2003 р. «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»), внаслідок яких ст. 212 КК, в якій фігурують лише ті обов'язкові платежі, що входять до системи оподаткування, вже не забезпечувала правомірне функціонування системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування; по-п'яте, доповнення 23.02.2006 р. КК ст. 232-1 «Розголошення або використання неоприлюдненої інформації про емітента або його цінні папери», що аргументувалось активним розвитком інститутів фондового ринку в Україні і водночас інсайдерським характером останнього. Це призводило до унеможливлення визначення справедливої ціни на цінні папери, відлякування професійних інвесторів і населення від інвестування в цінні папери та, як наслідок, зменшення ліквідності фондового ринку [7, с. 220-221].

Разом з тим фахівці наголошують, що правотворчість у частині оновлення кримінального законодавства про відповідальність за господарські злочини не може не вражати своєю інтенсивністю, оскільки за час дії чинного КК України, прийнятого у 2001 р., розділ VII його Особливої частини був доповнений 14 новими статтями за одночасного вилучення із нього 17 статей. На сьогодні в цьому розділі КК не залишилось жодної статті, викладеної в її первинній редакції, а нетипово високі кількісні показники законодавчої активності далеко не завжди позитивно відображаються на якості КК у частині відповідальності за господарські злочини. На жаль, звичними для кримінально-правової політики у сфері охорони господарської діяльності в сьогоденній Україні є постійна зміна її векторів і суперечливість, внесення законодавчих змін без належного теоретичного обґрунтування і нерідко відсутність у цих новелах практичного сенсу [7, с. 216-217].

Ухвалення 16 січня 2003 р. нових Цивільного і Господарського кодексів, а також ряду інших законів (наприклад, Законів України «Про цінні папери та фондовий ринок», «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, отриманих злочинним шляхом» тощо) фундаментально змінювали правові засади господарювання в Україні, однак розділ VII Особливої частини КК України не був належним чином доповнений відповідними заборонами.

У вказаний період був ухвалений Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності» 15.11.2011 р. за № 4025-VI, згідно якого були декриміналізовані одночасно 16 статей – 202, 203, 207, 208, 214, 215, 217, 218, 220, 221, 223, 225, 226, 228, 234 і 235; при цьому редакційних змін зазнали й інші норми, які були зосереджені у розділі VII [11]. Відтак ухвалення вказаного закону можна розглядати як певну стратегію розвитку законодавства про господарські кримінальні правопорушення, метою якої є зниження рівня криміналізації правопорушень у сфері господарської діяльності.

Третій період, який можна виокремити у світлі появи ст. 222-2 та 232-2 в Особливій частині КК України щодо встановлення кримінальної відповідальності за зловживання на оптових енергетичних ринках, розпочався із 2014 р. у зв'язку з укладенням Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Так, у її преамбулі наголошується, що Договірні Сторони, по-перше, бажають просувати процес реформ та адаптації законодавства в Україні, що сприятиме поступовій економічній інтеграції і поглибленню політичної асоціації; по-друге, мають на меті досягти економічної інтеграції, *inter alia*, за допомогою створення поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ЗВТ) як невід'ємної частини цієї угоди відповідно до прав та зобов'язань, що випливають із членства сторін у Світовій Організації Торгівлі (СОТ), та за допомогою широкої регуляторної адаптації; по-третє, визнають, що така поглиблена і всеохоплююча зона вільної торгівлі, пов'язана з процесом широкомасштабної адаптації законодавства, буде сприяти подальшій економічній інтеграції до внутрішнього ринку ЄС, а також віддані розвитку нового сприятливого клімату для економічних відносин між сторонами, посиленню співробітництва у сфері енергетики, віддані посиленню енергетичної безпеки, сприянню розвитку належної інфраструктури та посиленню ринкової інтеграції та регуляторної адаптації до ключових елементів *acquis* ЄС, сприянню енергетичній ефективності та використанню поновлюваних джерел енергії тощо [1].

За вказаний період Верховна Рада України ухвалила низку законів, що вносили зміни до розділу VII КК України, а саме: Закон від 10.11.2015 р. «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо вдосконалення інституту спеціальної конфіскації з метою усунення корупційних ризиків при її застосуванні» [12]; Закон від 18.02.2016 р. «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо виконання рекомендацій, які містяться у шостій доповіді Європейської комісії про стан виконання Україною Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України, стосовно удосконалення процедури арешту майна та інституту спеціальної конфіскації» [13]; Закон від 22.11.2018 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» [14] та інші.

Однак вчені-правознавці досить обережні у власних оцінках щодо новітньої кримінально-правової політики держави у частині протидії кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності. Тенденціями цієї політики залишаються, по-перше, надання переваги спеціальним (казуїстичним) кримінально-правовим заборонам, послуговування якими дозволяє лише інтуїтивно та фрагментарно реагувати на наявність тих чи інших економічних зловживань. Натомість бажаним є комплексний і системний підхід до кримінально-правової охорони господарської та фінансової діяльності. Саме такий підхід (звичайно, не без вад) втілювала первинна редакція розділу VII, для якого була характерна наявність загальних норм на кшталт згаданих нами статей 201 і 202 КК. По-друге, гіперболізація ролі репресивного впливу кримінально-правових заборон як фактору, що погіршує бізнес-клімат і заважає нормальному розвитку економічних відносин. Як наслідок, має місце здійснювана в різних формах і водночас зазвичай необґрунтована і така, що не враховує рекомендації кримінально-правової доктрини, гуманізація кримінальної відповідальності за вчинення господарських і прирівняних до них кримінальних правопорушень [15, с. 133-134].

У контексті поставлених у нашій статті завдань результатом виконання Угоди про асоціацію України і ЄС можна вважати прийняття Законів України «Про ринок природного газу» від 09.04.2015 р., № 329-VIII [3], «Про ринок

електричної енергії» від 13.04.2017 р. за № 2019-VIII [4], а також внесення змін до розділу VII КК України завдяки ухваленню 19.06.2020 р. Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів» за № 738-IX [5]. Відтак, наслідком набрання чинності вищезгаданим законом стало не лише виключення та суттєве оновлення редакцій низки наявних раніше норм, а й поява у системі розділу VII КК України двох нових спеціальних заборон щодо встановлення кримінальної відповідальності за зловживання на оптових енергетичних ринках (статті 222-2 та 232-3). Так, ст. 222-2 отримала назву «Маніпулювання на енергетичному ринку», а ст. 232-2 – «Незаконне використання інсайдерської інформації щодо оптових енергетичних продуктів» [2].

Проводячи спеціальний науковий аналіз ст. ст. 222-2 та 232-3 КК України, вчені звертають увагу на відсутність законодавчих дефініцій, вживаних у відповідних кримінально-правових нормах понять «маніпулювання на енергетичному ринку» та «незаконне використання інсайдерської інформації щодо оптових енергетичних продуктів». Водночас зміст як деяких чинних наразі підзаконних актів, так і численних проєктів законів, направлених на врегулювання відносин у сфері функціонування оптового енергетичного ринку, дав їм підстави трактувати основний безпосередній об'єкт аналізованих посягань як встановлений порядок ціноутворення (правомірне ціноутворення) на оптових енергетичних ринках. Так, згідно положень постанови НКРЕКП від 14 березня 2018 р. «Про затвердження Правил ринку «на добу наперед» та «внутрішньодобового ринку», яка на сьогодні являється єдиним джерелом права, в якому міститься нормативне визначення основоположних понять. Так, маніпулювання ринком – це, зокрема, подання будь-якої заявки на торги «на добу наперед» та «внутрішньодобового ринку», що дає або може давати неправдиві чи такі, що вводять в оману, сигнали щодо пропозиції, попиту або ціни продукту, якого така заявка стосується (абз. 4 п. 1.4). Інсайдерська інформація тлумачиться як інформація точного характеру, що підлягає оприлюдненню у відповідності до вимог чинного законодавства, але не оприлюднена та прямо чи опосередковано стосується обсягів електричної енергії, що пропонуються для купівлі або продажу на «на добу наперед» та/або «внутрішньодобового ринку», і яка, у разі її оприлюднення, мала б значний вплив на ціни. Відтак доходять висновку, що при допо-

вненні КК України статтями 222-2 та 232-3 було грубо порушено принцип кримінально-політичної адекватності криміналізації [16, с. 52, 55].

Висновки. Визначаючи історичні передумови щодо появи ст. 222-2 та 232-2 в Особливій частині КК України у контексті встановлення кримінальної відповідальності за зловживання на оптових енергетичних ринках можна виокремити три основних періоди.

Перший період (від 1990 р. – до 2001 р.) ознаменувався започаткуванням процесу активного реформування кримінального законодавства, що ставив за мету приведення його положень у відповідність до нових економічних реалій та призвів до декриміналізації низки статей глави VI КК України 1960 р.

Другий період (2001-2014 рр.) розпочався із ухвалення чинного КК України і характеризується «балансом» кримінально-правової охорони господарської діяльності: кримінальне законодавство «позбулося» норм-анахронізмів, що існували ще за радянської доби, а з іншого – у ньому з'явилися ряд заборон, згідно яких передбачалася відповідальність за нові форми злочинності, «характерних» для багатоукладної ринкової економіки. У цей час вимальовується певна стратегія розвитку законодавства про господарські кримінальні правопорушення, метою якої стало зниження рівня криміналізації правопорушень у сфері господарської діяльності. Згідно Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності» 15.11.2011 р. було декриміналізовано одночасно шість статей.

Третій період розпочався у 2014 р., коли була укладена Угода про асоціацію між Україною та ЄС, результатом якої стало ухвалення Законів України «Про ринок природного газу» від 09.04.2015 р., «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 р., а також ухвалення Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів» від 19.06.2020 р. Наслідком набрання чинності вищезгаданим нормативно-правовим актом стала поява у системі розділу VII КК України двох нових спеціальних заборон щодо встановлення кримінальної відповідальності за зловживання на оптових енергетичних ринках (статті 222-2 «Маніпулювання на енергетичному ринку» та 232-3 «Незаконне використання інсайдерської інформації щодо оптових енергетичних продуктів»).

ЛІТЕРАТУРА

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27 червня 2014 р., ратифікована Верховною Радою України та Європейським парламентом 16 вересня 2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 25 серпня 2022 р.).
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001, № 25-26, ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 25.08.2022).
3. Про ринок природного газу: Закон України від 09.04.2015 р. № 329-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015, № 27, ст. 234. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/329-19#Text> (дата звернення: 25.08.2022).
4. Про ринок електричної енергії: Закон України від 13.04.2017 р. № 2019-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017, № 27-28, ст. 312. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2019-19#Text> (дата звернення: 25.08.2022).
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів: Закон України від 19.06.2022 р. № 738-IX. *Голос України*. 2020, 15 серпня. № 145-146. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738-20#Text> (дата звернення: 25.08.2022).
6. Про власність: Закон України від 07.02.1991 р. № 697-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991, № 20, ст. 249. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/697-12#Text> (дата звернення: 25.08.2022).
7. Дудоров О. О., Мовчан Р. О. *Законодавство України* про кримінальну відповідальність за злочини у сфері господарської діяльності – час визначитися зі стратегією розвитку. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2015, № 2 (5). С. 215-263.
8. Сташис В. Основні новели нового Кримінального кодексу України. *Вісник Академії правових наук України*. 2003, № 2-3 (33-34). С. 612-626.
9. Кримінальний кодекс України від 28 грудня 1960 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2002-05> (дата звернення: 25.08.2022).
10. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996, № 30. Ст. 141.
11. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності: Закон України від 15.11.2011 р. № 4025-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012, № 25, ст. 263. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4025-17#Text> (дата звернення: 25.08.2022).
12. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо вдосконалення інституту спеціальної конфіскації з метою усунення корупційних ризиків при її застосуванні: Закон України від 10.11.2015 р. № 770-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015, № 49-50, ст. 464. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/770-19#Text> (дата звернення: 25.08.2022).

13. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо виконання рекомендацій, які містяться у шостій доповіді Європейської комісії про стан виконання Україною Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України, стосовно удосконалення процедури арешту майна та інституту спеціальної конфіскації: Закон України від 18.02.2016 р. № 1019-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016, № 11, ст. 127. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1019-19#Text> (дата звернення: 25.08.2022).

14. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень: Закон України від 22.11.2018 р. № 2617-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2019, № 17, ст. 71. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19#Text> (дата звернення: 25.08.2022).

15. Дудоров О. О., Мовчан Р. О. Розвиток законодавства України про кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності: проблеми і тенденції. *Вісник ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка*. 2020. Вип. 4 (92). С. 120-139.

16. Мовчан Р. О., Бартош І. І. Про кримінально-правову адекватність криміналізації зловживань на оптових енергетичних ринках. *Правова держава*. 2022. № 45. С. 49-56.